

הטמנה - סימן רנז

במה אסור להטמין, ומתי?

שבת לד.

א. גירסת רש"י, ר"ן והרא"ש :

אמר רבא: מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה? - גזירה שמא ירתיח (שמא ימצא קדירתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת וכן שמא יחתה בגחלים ויתחייב משום מבעיר). א"ל אביי: אי הכי ביה"ש נמי ניגזר! א"ל: סתם קדירות רותחות הן (שסמוך לביה"ש הוא מעבירן מעל האור וליכא למיחש לשמא נצטננה וירתיחנה).
ואמר רבא: מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעו"י? - גזירה שמא יטמין ברמץ שיש בה גחלת. א"ל אביי: ויטמין! (הרי זה מבעו"י!) - גזירה שמא יחתה בגחלים (משחשיכה שבא לבשל הקדירה שלא בישלה כ"צ וגזרו אף בבישלה כ"צ).

ב. גירסת הרי"ף והרמב"ם :

מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעו"י? - גזירה שמא ירתיח (הקדירה בשבת ויצטרך לגלותה עד שתנוח הרתיחה ויחזור ויכסה בשבת ונמצא טומן בדבר המוסיף הבל בשבת). א"ל אביי: אי הכי ביה"ש נמי ניגזר! א"ל סתם קדירות ביה"ש רותחות הן (כלומר כבר רתחו ונחו מבעו"י, וכיון שנחו שוב אין רותחין).
ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה? - גזירה שמא יטמין ברמץ, ואתי לחתויי בגחלים.

וכתב המ"מ שחלקו על הרי"ף והרמב"ם, כיון שאין זה דבר מתקבל על הדעת שמבעו"י יהיה אסור, וביה"ש יהיה מותר, ועוד שפירושו דחוק בלשון, שמפרש 'רותחות' - שמשמע שהוא לשון הווה, כ'כבר רתחו ונחו מבעו"י' (לשון עבר). ובר"ץ הקשה שהרי רמץ הוא דבר המוסיף הבל ואין עניינו לדבר שאינו מוסיף הבל.

שו"ע רנז/א פסק כגירסת רש"י.

אם מטמין מבעו"י בדבר שמוסיף הבל לצורך מוצ"ש - כתב המג"א שמסימן תרט שאוסר שם הרמ"א להטמין מערב יוה"כ למוצאי יוה"כ - משמע שאסור להטמין לצורך מוצ"ש, אך מסיק שזו חומרא ולא מדינא. **ומהלבוש והא"ר מוכח** שמותר להטמין לצורך מוצ"ש, ואין בזה אפילו מנהג להחמיר.

אם מטמין מבעו"י בדבר שמוסיף הבל כשטמין לצורך מחר - כתב הרמ"א א' שיש מתירין (מרדכי, שבל"ה), והטעם שכיון שטמין לצורך מחר - אין חשש שיחתה, שהרי התבשיל ממילא יתבשל במשך הלילה, ולא יבוא לחתות. (וכתב המשני"ב דה"ה דס"ל להיש אומרים הנה דמותר להטמין בנתבשל כ"צ, דלא יבוא ג"כ לחתות, וע"כ מותר בזה אף בטמין לצורך לילה, והוא כדעת היש מקילין המובא ברמ"א בסעיף ז'). **אך פסק הרמ"א** שרק בדיעבד יש לסמוך על זה, ובלבד שלא יהיה רגיל לעשות כן. וכתב המשני"ב שמדבריו משמע שאם הוא רגיל לעשות כן - אפילו בדיעבד אסור. (כיון שלשיטת המקילין אין מקום מעיקר הדין).

באילו דרגות בישול אסור להטמין? (סעיפים ב, ז)

להטמין מבעו"י בדבר המוסיף הבל:

רשב"ם סובר שדין הטמנה כדין שהיה, ולכן יהיה מותר להטמין דבר חי או מבושל ממאב"ד ואילך, ואסור רק כשלא הגיע למאב"ד. (כשיטת רש"י [ב-רנ"ג])

ר"ת, רא"ש, ר"ן, מרדכי, סמ"ג, סמ"ק והתרומה סוברים שדין הטמנה חמור מדין שהיה, והטמנה אסורה בכל הדרגות. **וטעם הדבר** שהטמנה חמורה יותר משהיה, כיון שהטמנה בעיקרה היא לצורך מחר, וצריך חיתוי כדי שלא יתקרר התבשיל, ומעט חיתוי מהני להחזיק החום כיון שהוא טמון, וגזרינן שמא יטמין ברמץ, ולכן חששו לחיתוי בכל מצב. וגם אם מטמין לצורך הלילה - אסור, שלא חילקו חכמים בגזירתם. אך שהיה היא לצורך הלילה - ובזמן קצר כזה לא חוששים שהתבשיל יצטנן ויחתה. (וגם אם משהה לצורך מחר ג"כ שרי, דכיון שהוא מגולה מתקרר הרבה, וחיתוי מועט לא יועיל לו.)

שו"ע ז' פסק כר"ת והראשונים לאסור בכל הדרגות (אפילו בקדירה מבושלת כ"צ ואפילו מצטמק ורע לו). **וכך הסכים הרמ"א** שכשיטה זו עיקר, אך הביא את דעת המקילין, וכתב שאין למחות בידן, אך אין לנהוג כן בשאר מקומות.

הרמ"א בדבריו כשהביא שיטת המקילין כתב: "ויש מקילין ואומרים דכל שהוא חי לגמרי או נתבשל כ"צ מותר בהטמנה כמו בשיהו"י, למרות שהמתירים התירו גם נתבשל כמאב"ד, וכתב **המג"א** שאכן מותר גם נתבשל כמאב"ד, אך **הא"ר והתו"ש** חולקים וסוברים שהרמ"א בא להשיענו שגם המקילים שאין למחות בידם - זהו רק במבושל כ"צ, אך במבושל כמאב"ד - יש למחות בידן (כיון דגם בשהיה יש דעות בזה).

להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל:

שו"ע ב' פסק שאפילו תבשיל שנתבשל כ"צ (ומצור"ל) אסור (לכו"ע) להטמין בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל (שהרי הטעם שמא ימצא קדרתו צוננת וירתיחנה). [ומ"מ לשום כלים על התבשיל כדי לשומרו מן העכברים או כדי שלא יתטנף בעפרורית, שרי, שאין זה כמטמין להחם אלא כשומר ונותן כיסוי על הקדרה.]

הטמין בדיעבד (סעיף א)

א. בדבר המוסיף הבל מבעו"י

במזיד – **פסק בשו"ע** שאם הטמין בדבר המוסיף הבל, התבשיל **אסור** אפילו בדיעבד. ודוקא בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו, אבל בעומד בחמימותו כשעה ראשונה, מותר.

בשוגג - **כתב הרמ"א** שיי"א שאם שכח והטמין בשוגג בדבר המוסיף הבל - **מותר** לאכול. וכתב **המשנ"ב** שטעם שיטה זו היא שהטמנה שוה לשהייה, ובשהייה בשוגג – אפילו תבשיל שמצוי"ל - מותר. ודעת **השו"ע** בזה - כתב **המשנ"ב בשם האחרונים** שמכך שהשו"ע סתם הדברים, משמע שסובר שאפילו בשוגג אסור עד מוצ"ש (דאע"ג דבשכח ושהה מתיר בסימן רנ"ג, מ"מ בהטמנה מחמירין טפי). וכתב **המשנ"ב** שבמקום הצורך יש לסמוך על דעת הרמ"א, ובפרט אם נתבשל כ"צ שבלא"ה בזה יש מקילין אף לכתחילה (בס"ז) - אין להחמיר לעניין דיעבד בשוגג. ו**בביה"ל** כתב שאפשר שיש לסמוך בדיעבד בשוגג גם נתבשל רק כמאב"ד (כדין שהיה).

ב. בדבר שאינו מוסיף הבל בשבת

כתב המשנ"ב ע"פ המג"א שע"פ פסק השו"ע ש"בעומד בחמימותו כשעה ראשונה - מותר", יש להתיר בדיעבד גם המטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, כיון שרק עומד בחמימותו.

כיסהו ונתגלה (סעיף ד)

משנה נא. - לא כיסהו מבעוד יום - לא יכסנו משתחשך. כיסהו ונתגלה - מותר לכסותו.

סמ"ג, סמ"ק, תרומה (וכ"מ גם בירושלמי וברמב"ם) - כל שנתגלה מבעו"י אסור לכסותו משתחשך, ואפילו אם נתגלה ממילא, ואם נתגלה משחשיכה, אפילו אם גילהו בידיים - מותר.

תוס', רא"ש, ר' ירוחם - [אם כיסהו מבעו"י] - לעולם מותר לכסותו משתחשך (ואפילו מותר לגלותו בידיים ולחזור ולכסות), אא"כ גילהו מבעו"י על דעת שלא לכסותו משתחשך (דאז דמי לתחילת הטמנה). (ברא"ש כתב דלתוס' יתכן דדוקא נתגלה דיעבד, אבל לכתחילה אסור לגלותו, ובב"י דחה דבריו).

שו"ע ד' פסק כסמ"ג, סמ"ק והתרומה. (וכ"פ המשנ"ב)
הב"ח פסק כתוס', רא"ש ור' ירוחם.

הוספת כיסוי והחלפתו בשבת (סעיף ד)

שבת נא. - תנו רבנן: אע"פ שאמרו 'אין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה', אם בא להוסיף - מוסיף. (כיצד הוא עושה?) רשב"ג אומר: נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקרין, או נוטל את הגלופקרין ומניח את הסדינין. (רש"י: בגלופקרין יש יותר הבל מאשר בסדינין).

תוס', סמ"ג לא גורסים את המלים 'כיצד הוא עושה', ומשמע שרשב"ג חולק על ת"ק, שת"ק מתיר רק להוסיף, ורשב"ג מתיר גם להחליף. והלכה כת"ק, ולכן להוסיף מותר ולהחליף אסור (משום דמיחזי כתחילת הטמנה).

רי"ף, ר' ירוחם, רמב"ן ורוב הראשונים גורסים את המלים 'כיצד הוא עושה', ולפ"ז רשב"ג לא חולק על ת"ק, אלא מפרש אותו, ולכן מותר גם להוסיף וגם להחליף.

רמב"ם לפי המ"מ - רשב"ג מפרש את ת"ק, שלא התירו להוסיף אלא ע"י חילוף הכיסוי בטוב ממנו, אבל להוסיף כיסוי אסור. אך לפי הב"י אין בדבריו של הרמב"ם הכרע.

שו"ע ד' פסק כרי"ף ורוב הראשונים.

הוסיף השו"ע ע"פ הסמ"ג שזה שמותר להוסיף או להחליף הוא דוקא בקדירה שהתבשיל בה מבושל כ"צ, אך אם לא מבושל כ"צ אסור אפילו להוסיף, כיון שהתוספת גורמת לקדירה להתבשל.

המג"א כתב שכשהקדירה טמונה בדבר שאינו מוסיף הבל פשוט שאינו גורם בישול כלל, ובאלו מותר להוסיף או להחליף אפילו באינה מבושלת כ"צ. (ולכן העמיד את דברי השו"ע במקרה שהקדירה עומדת ע"ג כירה שיש תחתיה גחלים קטומים, ולמעלה מכוסה בבגדים בענין שאין נוגעים בקדירה, וכמבואר בסעיף ח' דמותר להטמין בדרך זה, ואז גורם בישול ע"י הוספת כיסוי).

הבית מאיר והביה"ל חולקים על המג"א (ואף שמטמין בדבר שאין מוסיף הבל, כל שעה שמאריך הרתיחה והבישול מתבשל המאכל יותר), וכתבו שמפשט השו"ע משמע שבכל גווני אסור להחליף ולהוסיף באינה מבושלת כ"צ.

הטמנה בכלי שני (סעיף ה)

שבת נא. - וכן היה רשב"ג אומר: לא אסרו (להטמין משחשיכה) אלא אותו מיחם (שהוחמו בו), אבל פינהו ממיחם למיחם - מותר. השתא אקורי קא מקיר לה, ארתוחי קא מירתח לה!?

הר"ן דייק מדברי רש"י שדוקא כשפינה ע"מ לקרר מותר, משום שבזה אין לגזור שירתית, שהרי מתכוין לצנן.
אך הרמב"ם כתב שטעם ההיתר הוא מפני שאיסור הטמנה הוא רק בדבר חם שהוא בכלי ראשון, אך כשהוא בכלי שני מותר להטמין אותו כמו שהתירו להטמין צונן (בדבר שאינו מוסיף הבל).

שו"ע ה' פסק כרמב"ם. (דאין נפק"מ אם נתכוין בפירוש כדי לקרר או בסתמא לאיזה סיבה.)

המשנ"ב הוסיף:

א. מותר להטמין גם אם חזר ועירה מהכ"ש לכ"ר, דתו לא מיקרי כ"ר.
ב. אם נשאר התבשיל בכ"ר ונתקרר עד שאין היס"ב - מותר להטמינו במקום הצורך.
(**בשעה"צ** כתב שאפשר שלדעת הרמ"א בסימן שיח שכל שלא נצטנן לגמרי נחשב רותח - יש להחמיר אפילו במקום הצורך.)

נתינת מים חמים לטרמוס

לדעת הרמב"ם אין כלל איסור הטמנה בכלי שני, ולפי"ז יהיה מותר לערות מים מכ"ר לטרמוס, אף שהמים מוטמנים בתוכו, כיון שהטרמוס הוא כלי שני.
אולם לרש"י, שסובר שרק כשפינה ע"מ לקרר מותר, צ"ל אסור לערות מים לטרמוס, כיון שלא מתכוין לקרר אלא להעמיד בתוכו.
בשש"כ פסק שמותר למלאות בשבת בקבוק טרמוס במים חמים מכלי ראשון.
החזו"א כתב שיתכן שבכלי מרופד לא נחשבת הטמנה, שגזרו רק להטמין הכלי בבגד, אך לתתו לתוך כלי אינו בכלל הטמנה, שהרי כל כלי מגן על מה שבתוכו כדי שלא יצטנן במהירות ולא אסרו לתת בתוך הכלי בשבת, ולפי"ז גם לרש"י יהיה מותר. אך **בשו"ת שבט הלוי** התקשה בדברי החזו"א, והעלה להחמיר.

הטמנת דבר צונן (סעיף ו)

משנה נא. - ממלא את הקיתון, ונותן תחת הכר או תחת הכסת.
ובגמרא נאמר במפורש - מותר להטמין את הצונן.

הר"ן דייק מדברי רש"י (שפירש, שמה שמותר להטמין את הצונן, היינו שמטמין מפני החמה כדי שלא יחמו) שלהטמין את הצונן כדי לחממו אע"פ שהוא מטמין בדבר שאינו מוסיף הבל - אסור.

אך מהרמב"ם והגאונים משמע שמותר להטמין את הצונן אפילו כדי לחממו. (=להפיג צינתו)

שו"ע ו' פסק כרמב"ם והגאונים (שמותר להטמין בשבת דבר צונן בדבר שאינו מוסיף הבל כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפיג צינתו), **והוסיף ע"פ הר"ן** שבדבר המוסיף הבל, אפילו להטמין צונן גמור ואפילו מבעו"י נמי אסור.

הטמנה במקצת (סעיף ח)

שבת מז: - אמר ר' זירא - קופה שטמן בה (שנתן בה מוכין וטמן בה קדירה) אסור להניחה על גבי גפת של זיתים (=דבר שמוסיף הבל).

רמב"ן - ר' זירא אוסר כיון שהקדירה והקופה נוגעים בגחלים ואין הפסק אויר ביניהם, וכשהקדירה נוגעת בגחלים - נחשבת כמוטמנת אפילו לא מכוסה בבגדים כלל. **אבל** אם יש הפסק ואינה נוגעת בגחלים, אין איסור אפילו אם הטמין **כולה** מבעו"י בדבר שאינו מוסיף הבל, כיון שהשיהוי מלמטה (שיהוי בדבר המוסיף הבל) וההטמנה מלמעלה (בדבר שאינו מוסיף הבל) כל אחד עניין לעצמו.

ר' יונה, רשב"א, רא"ש ותוס' - ר"ז אוסר כשמטמין כולה, גם כשמפסיק אויר, כי כשהיא מוטמנת בבגדים, גלי דעתיה שהוא מקפיד על חימומה, **ומותר רק בשני תנאים**: א. לא מכוסה לגמרי. ב. לא נוגעת בגחלים. (והטעם להחמיר, שאע"פ שהבגדים אינם מוסיפים הבל מחמת עצמם, מ"מ מוסיפים הבל מחמת האש שתחתיהם). **וכ"פ שו"ע ח'** (ע"פ ביאור המני"כ, ודלא כלבוש שהבין שלמחבר מספיק תנאי אחד להיתר).

לא מכוסה, אך נוגע בגחלים: **השו"ע רנז/ח וכן ב-רנ"א** פסק, כאמור, שהטמנה ע"ג גחלים - אסורה גם אם הקדירה מגולה למעלה. (=הטמנה במקצת אסורה). (וכ"פ החזו"א)

הרמ"א רנ"א כתב שהמנהג שאפילו הקדירה עומדת ע"ג האש ממש, כל זמן שהיא מגולה למעלה לא מיקרי הטמנה ושרי. (=הטמנה במקצת מותרת).
מג"א: לדעת הרמ"א דסובר דאפילו כשנוגעים בגחלים ג"כ שרי, הוא אפילו כשמכסה מלמעלה בבגדים ובעניין שאינם נוגעים.
א"ר: כיון שהוא מכסה מלמעלה בבגדים (אף שאינם נוגעים בקדירה, או שלא מכסה מכל הצדדים), גם הרמ"א מודה דאין להקל אלא כשאין שולי הקדירה נוגעים בגחלים.
המג"א ושו"ע הרב נחלקו האם הרמ"א מודה לשו"ע בהטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, או שאף בזה חולק.

פלטה חשמלית

הגר"מ אליהו סובר שדין פלטה כגחלת ממש!! (ולכן **לשו"ע** אין לתת קדירה ע"ג פלטה משום איסור הטמנה [גם אם אינה מכוסה בבגדים]!!)

הגרע"י סובר שאין דין פלטה כגחלת ממש, כיון שרואים את פח המתכת כמפסיק בין חוטי החשמל לקדירה.

ובש"כ כתב ששמע מפי חכם אחד שאף לדעת המחבר שאוסר הטמנה במקצת, י"ל דשרי להעמיד קדירה על שלהבת גז, כיון שהטמנה נחשבת רק ע"ג גחלים דשייך בזה הטמנה, אך בלהבה של גז לא שייך הטמנה.

לא נוגע בגחלים, אך מכוסה לגמרי: **כאמור**, דעת המחבר כר' יונה והרשב"א, דלא מהני הפסק אויר בלבד בין הקדירה לגחלים, ועפ"י י"ל דאסור מבעוד יום לכסות בבגדים את הקדירה שע"ג הפלטה אא"כ הבגדים אינם נוגעים בקדירה לגמרי מכל צדדיה, **וכן פסק בשש"כ. אבל ביבי"א** כתב שהמנהג להקל בזה וצירף כמה ספיקות: א. סברת הרמב"ן שכל שאינו ע"ג הגחלים ממש מותר וכדלעיל, והכי נמי בפלטה שאין הקדירה ע"ג חוטי החשמל. ב. דעת רשב"ם דכל שמותר להשהות, וכגון חי או שנתבשל כ"צ (או מאב"ד), אין בו אף איסור הטמנה וכמובא ברמ"א ז'. ג. דעת המרדכי ושב"ל דאין איסור להטמין למחר וכמובא ברמ"א א'. והוסיף דכ"ש בפלטה חשמלית שאין כל אפשרות להגביה את חומה, ולא שייכא בכה"ג הגזירה דשמא יחתה בגחלים (ואפי' אם היתה אפשרות להגביה את החום מ"מ אינו דומה לאש שהולכת ונכבית).